

*КАФЕДРА КРАЇНОЗНАВСТВА ТА ТУРИЗМУ КИЇВСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА – 25
років !*

Любіцева Ольга Олександрівна
доктор географічних наук, професор

Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, м. Київ, Україна
e-mail: LOA13@ukr.net

*КАФЕДРА КРАЇНОЗНАВСТВА ТА ТУРИЗМУ КИЇВСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У
СТАНОВЛЕННІ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ*

Любицева Ольга Александровна
доктор географических наук,
профессор

Киевский национальный университет имени
Тараса Шевченко, г. Киев, Украина
e-mail: LOA13@ukr.net

*КАФЕДРА СТРАНОВЕДЕНИЯ И ТУРИЗМА КИЕВСКОГО
НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКО В
СТАНОВЛЕНИИ ТУРИЗМА В УКРАИНЕ*

Lyubitseva Olga Oleksandrivna,
Doctor of Geographic Sciences, Professor

Taras Shevchenko National University of
Kyiv, Kyiv city Ukraine,
e-mail: LOA13@ukr.net

*THE ROLE OF REGIONAL STUDIES AND TOURISM DEPARTMENT OF
TARAS SHEVCHENKO NATIONAL UNIVERSITY OF KYIV IN THE
FORMATION OF TOURISM IN UKRAINE*

На початку жовтня 2015 р. кафедра країнознавства та туризму Київського національного університету імені Тараса Шевченка провела чергову міжнародну науково-практичну конференцію «Стратегія розвитку національного туризму і його кадрове забезпечення», присвячену 25-річчю з часу заснування. З 2005 р. кафедра кожні два роки проводить такі науково-практичні конференції, присвячені розвитку національного туризму і питанням підготовки кадрів для нього. Проведення таких конференцій має за мету об'єднати науковців, освітян і практиків туризму в обговоренні спільних питань, таких як стан туризму в країні, галузеві та регіональні проблеми його розвитку, підготовка кадрів і кадрове забезпечення галузі. Слід зауважити, що дана робота дає свої результати: на заклик кафедри щоразу відгукується більше не тільки колег-освітян, а й практиків туристичної сфери, представників органів державного управління туризмом. У

підзаголовку цього річної конференції зазначалося також 25-річчя заснування сучасної туристичної освіти в Україні, чим організатори хотіли підкреслити той факт, що становлення туристичної освіти в країні почалось і в подальшому відбувалося при безпосередній участі професорсько-викладацького складу кафедри країнознавства та туризму, яка була відкрита 1990 р. на географічному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Кафедру очолив тоді кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної і соціальної географії Яценко Б.П. До складу нової кафедри перевели з кафедри фізичної географії і охорони природи трьох кандидатів географічних наук, доцентів Короткову А.Я., Бейдика О.О., Винниченко І.І.

Створенню кафедри передувала майже двадцятирічна підготовка фахівців для сфери туризму на географічному факультеті, яку здійснювала кафедра фізичної географії і охорони природи (завідувач кафедри – тоді кандидат географічних наук, доцент Шищенко П.Г.). Ця підготовка розпочалась ще на початку 1970-х рр. на замовлення створеної (за Постановою ВЦРПС і ЦК КПРС, 1969 р.) Української республіканської ради з туризму і екскурсій. Саме тоді були розроблені перші навчальні плани і програми, залучені провідні фахівці за профілем підготовки за спеціалізацією «краєзнавство» і розпочалась підготовка фахівців кваліфікації «методист-організатор туристсько-екскурсійної справи». Випускників відправляли на роботу до обласних відділень, де вони виконували функції розробників туристичних маршрутів і екскурсій, на потужні турбази, де виконували функції інструкторів (а згодом ставали директорами туристичних підприємств). Слід зауважити, що популярність даної спеціалізації зростала і на початок 1990 р. таких студентів у спеціалізованій групі було 27 чол. Саме вони стали першими студентами новоствореної кафедри і її першим випуском. Тобто, протягом тривалого часу випускались фахівці, які забезпечували розвиток організованого планового туризму в країні, який поєднував активні форми з пізнавальною спрямованістю. Ці фахівці готувались на базі географічної (здебільшого природничо-географічної) освіти, базовими курсами їхньої підготовки були «Рекреаційна географія», «Географія туризму», «Екскурсознавство та музеєзнавство», «Районне планування рекреаційних територій» та ін..

Концепція нової кафедри докорінно відрізнялась від попередньої, оскільки базувалась на реаліях світового туристичного

ринку (хоча дія відбувалась ще формально у Радянському Союзі, але вже під час перебудови, коли відкрилися можливості ознайомитись із зарубіжними системами освіти, досягненнями в галузі науки). Фахівець у сфері туризму в першу чергу мав бути організатором, спеціалістом з розробки, просування, реалізації туристичного продукту та обслуговування туристів, який володіє знаннями про рекреаційно-туристичні ресурси і функціонуючі дестинації, принципи організації готельно-ресторанного господарства, екскурсійного обслуговування, розробки турів, знається на сучасних інформаційних технологіях. Особлива увага приділялась вивченню іноземних мов: англійської як базової та ще однієї за вибором студента (за цей час викладались німецька, французька, іспанська, італійська, польська, арабська, китайська, японська, хінді, індонезійська, турецька, фарсі). Саме такий підхід був покладений нині професором, доктором географічних наук Б.П.Яценком в основу нової концепції підготовки фахівців-географів і фахівців для сфери туризму. Основною ідеєю було поєднання підготовки географів-країнознавців, фахівців з дослідження ринків і регіонів та фахівців галузі туризму зі спеціалізацією в сфері міжнародного туризму.

При розробці перших навчальних планів був використаний досвід зарубіжних ВНЗ, які готують кадри для туризму, з Польщі, Хорватії, Болгарії, Австрії, Італії, Німеччини, Греції, інших європейських країн. Саме узагальнення зарубіжного досвіду підготовки менеджерів туризму у поєднанні з власними концепціями сутності туризму і баченням напрямків розвитку вітчизняного туризму було покладене в основу навчання майбутніх фахівців. І по-сьогодні кафедра в освітньому і науковому процесі спирається на сформовані протягом цього періоду власні наукові концепції і підходи (з урахуванням вітчизняного і зарубіжного досвіду). Туризм розглядається як феномен сучасності, складова стилю життя певної частини людства, спрямована на саморозвиток особистості. Саме розвиток туристичного процесу сформував індустрію туризму – галузь економіки, діяльність складових якої спрямована на надання послуг подорожуючій людині. Таке розуміння туризму, туристичного процесу і індустрії туризму й по сьогодні сповідує кафедра при складанні своїх навчальних планів і програм, у підготовці фахівців для туристичної галузі. Туризм як синтетичний вид діяльності потребує відповідного комплексного

підходу і має базуватися на поєднанні теоретико-методологічних засад багатьох наук і жодна з них не повинна мати переваг.

За 25 років діяльності кафедра підготувала близько 800 фахівців для сфери туризму і до 300 фахівців з питань міжнародного співробітництва, майже 40 випускників здобули наукові ступені кандидатів географічних, економічних, педагогічних, історичних наук і тепер працюють у ВНЗ та наукових установах країни. Випускники-країнознавці працюють у державних установах, інститутах, в системі МЗС, а випускники-фахівці з туризму забезпечують розвиток провідних туроператорських компаній країни, мають власний туристичний бізнес як в Україні, так і закордоном, працюють державними службовцями з організації туризму в регіонах.

Всі ці роки ми дбали про розвиток туристичної освіти і науки. Кафедра була одним з перших членів створеної 1997 р. Асоціації ВНЗ України готельного і туристичного профілю (майже 80 членів), яка мала за мету обмін досвідом і узгодження програм підготовки фахівців для сфери туризму. У 2004 р. був розроблений і затверджений Міністром України перший Галузевий стандарт вищої освіти України за напрямом «туризм» рівня «бакалавр» і члени кафедри (проф.. Яценко Б.П., проф.. Любіцева О.О.) були в числі його розробників. В подальшому всі удосконалення даного стандарту, пов'язані з розвитком туристичної освіти, зміною статусу туризму в системі державного управління (2006, 2011 рр.) також відбувалися за участі членів кафедри (зокрема, проф.. О.О.Любіцева є членом робочих груп з розробки всіх означених галузевих освітніх стандартів всіх ОКР). Крім розробки базових документів з туристичної освіти, члени професорсько-викладацького складу кафедри стали експертами Державної акредитаційної комісії України напряму «туризм» з ліцензування та акредитації ВНЗ за даним освітнім напрямком (професори Яценко Б.П., Смирнов І.Г., Бейдик О.О., доценти Малиновська О.Ю., Хільчевська І.Г.) та членами Експертної комісії напряму ДАК України (проф.. Любіцева О.О.).

Розробка навчальних планів і програм має не тільки забезпечувати сьогоденні потреби національного господарства у кваліфікованих кадрах, але передусім базуватися на науково обґрунтованих прогнозах розвитку. Ще у 1992-1994 рр. кафедра (керівник проекту у 1992-1993 рр. – Б.П.Яценко, 1993-1994рр. – проф. В.М.Новиков, НАНУ) виступала координатором розробки

програми виходу України на світовий туристичний ринок, яка виконувалась за ініціативи Інноваційного центру НАН України і об'єднувала представників 26 наукових і науково-дослідних установ. За результатами цієї розробки в країні було сформовано керівний орган: Державний комітет України з туризму, 1994 р. (тоді – з правами міністерства), розроблено і прийнято Верховною Радою України Закон України «Про туризм», 1995 р. (удосконалений 2003 р.). З 1995 р. вищі навчальні заклади почали відкривати нову тоді спеціальність «туризм», яка швидко набувала популярності. Сьогодні система вищої освіти зі спеціальності «туризм» представлена понад 100 ВНЗ, які готують фахівців ОКР «бакалавр з туризму» і 32 ВНЗ, які готують магістрів-туризмознавців. Безумовно, що за такої кількості навчальних закладів виникає питання якості підготовки, бо не секрет, що при всій жорсткості системи ліцензування і акредитації, формальні показники, яким має відповідати ця процедура, не відображають повною мірою реального стану підготовки кадрів. Є проблема якості професорсько-викладацького складу, в першу чергу, його фахової орієнтованості. Не завжди вимога написання навчальних посібників і підручників з фахових дисциплін доречна у випадку ВНЗ, які тільки розпочинають таку підготовку, оскільки навчальні матеріали мають бути підготовлені фахівцями, базуватися на багаторічній науковій, науково-практичній діяльності, а не представляти собою компіляцію з попередніх видань, до якої мусять вдаватися викладачі, забезпечуючи ліцензійні вимоги і вимоги до отримання наукового звання.

До речі, перші навчальні посібники викладачі нашої кафедри, кандидати наук, доценти зі значним стажем викладацької і, почасти, практичної роботи, почали видавати наприкінці 1990-х років, а з початку 2000-х було поставлено за мету забезпечити власними навчальними виданнями викладання базових дисциплін. З того часу професорсько-викладацький склад кафедри, а це 4 професори, доктори наук, та 10 кандидатів наук (9 доцентів і 1 асистент), послідовно виконує це завдання [http://www.lgtinfo.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=132&Itemid=138&lang=uk].

У навчальних виданнях та у своїх наукових статтях професорсько-викладацький склад кафедри розвиває напрямки таких наукових досліджень: географія туризму, ринок туристичних послуг, туризмологія (проф.. О.О.Любіцева), туристичне

ресурсознавство (проф. О.О.Бейдик), геологістика, геомаркетинг (проф.. І.Г.Смирнов), туристичне країнознавство (проф. Б.П.Яценко, доценти В.І.Стафійчук, В.К.Кіптенко, О.Ю.Малиновська), екскурсознавство, музеєзнавство (доценти В.К.Кіптенко, Т.І.Шпарага, О.Ю.Малиновська), менеджмент туризму (доц.. В.К.Кіптенко), технологія і організація туристичної діяльності (проф.. О.О.Любіцева, доценти Т.І.Шпарага, О.Ю.Малиновська, С.Ю.Сировець). Значну увагу приділяє кафедра розитковій науковій і професійній термінології (професори О.О.Бейдик, О.О.Любіцева). Допомогу в організації навчального і наукового процесу здійснює функціонуюча при кафедрі лабораторія геоінформації і туризму. На базі цієї лабораторії створена за спонсорської підтримки достатньо потужна видавнича база, на якій з 2007 р. випускається збірник наукових праць «Географія і туризм», внесений ВАК України до переліку фахових видань. Цей збірник за підсумками 2015 р. увійшов до 10 кращих видань Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Лабораторія здійснює також друк методичних матеріалів, які забезпечують навчальний процес (доцент Сировець С.Ю.).

Викладачі кафедри в різні часи приймали безпосередню участь у практичній і науковій діяльності з розвитку туризму в Україні. Так, під час підготовки до ЄВРО-2012 проф. О.О.Бейдик і доц.. І.І.Винниченко стали експертами Державної служби туризму і курортів Міністерства культури і туризму України, яка тоді опікувалась туризмом, і здійснювали експертизу окремих регіонів країни щодо розвитку туристичної інфраструктури і пропозиції регіонального туристичного ринку у зв'язку з проведенням чемпіонату. Професори Б.П.Яценко, О.О.Любіцева, Я.Б.Олійник, доценти І.І.Винниченко, В.К.Кіптенко, О.Ю.Малиновська розробляли наукову проблематику під егідою Наукового центру розвитку туризму. Сьогодні проф.. Я.Б.Олійник і проф.. О.О.Любіцева є членами Технічного комітету України (ТК-169) з розробки державних стандартів «Туризм і послуги у сфері туризму». Значною була робота членів кафедри з розробки «Стратегії сталого розвитку національного туризму в Україні» (професори П.Г.Шищенко, Я.Б.Олійник, О.О.Любіцева, Б.П.Яценко) 2006-2007 рр. Результати цих досліджень увійшли до прийнятої Кабінетом Міністрів України у 2007 р. «Стратегії розвитку туризму і курортів в Україні». В останні роки

ініціативною науковою темою кафедри стало рекреаційно-туристичне районування України. Вирішення цього питання ставить за мету збалансований розвиток туризму на основі раціонального використання туристичних ресурсів і функціонування дестинацій і має не тільки наукове, а й практичне значення в управлінні туризмом. Значну роботу з регіональними адміністраціями проводить доц.. І.І.Винниченко, просуваючи наукові здобутки кафедри країнознавства та туризму. Результатом цієї діяльності є численні звернення обласних адміністрацій до керівництва Київського національного університету імені Тараса Шевченка щодо залучення викладачів кафедри до розробки регіональних стратегій і планів розвитку туризму. Однак брак коштів на ці розробки значно обмежує діяльність професорсько-викладацького складу кафедри щодо практичного застосування свого досвіду.

Досвід з розвитку вітчизняного туризму підкріплюється міжнародним досвідом, який набувають викладачі кафедри, приймаючи участь у Міжнародних конгресах (Кьольн, ФРН, 2012, Кіото, 2013, Краків, 2014, – проф.. Яценко Б.П., проф.. Любіцева О.О., доц.. Кіптенко В.К., доц.. Мотузенко О.О., ас. Федчук А., асп. Доан П.), зарубіжних конференціях (Варна, 2015, проф.. Любіцева), а також постійно спілкуючись із своїми закордонними партнерами з Болгарії, Туреччини, Греції, Німеччини, США, Словаччини, Польщі, Італії та інших країн. У 2013 р. з Університетом Мачерата (Італія) був підписаний договір, відповідно до якого кафедра готує фахівців за програмою подвійного дипломування за спеціалізацією «проектування та управління туристичними системами» і вже здійснено перший випуск таких фахівців. Досить широкі міжнародні контакти знаходять своє втілення в програмах проведення виробничих практик студентами кафедри починаючи з 3 курсу у Туреччині, Греції, у провідних туроператорських компаніях України. Про якість підготовки фахівців свідчать перемоги студентів у різних фахових конкурсах і олімпіадах. Зокрема, з гарною ініціативою 4 роки тому виступив туроператор «TRG» щодо проведення конкурсу «Майбутнє туристичної галузі» серед студентів фаху «туризм» спочатку провідних ВНЗ Києва, але зараз це охопило вже всю Україну. На цьому конкурсі студенти презентують свої прикладні розробки. Переможці конкурсу не тільки мають матеріальне стимулювання від організаторів, але й забезпечуються місцями проходження практики з можливістю

майбутнього працевлаштування. Такі ініціативи мають бути підтримані не тільки ВНЗ, а й державою (нині це Управління розвитком туризму і курортів Мінекономрозвитку України). Було б доцільно проводити подібні фахово орієнтовані конкурси з основних спеціальностей підготовки. Крім зазначеного, діє конкурс кулінарів і варто було б додати до нього конкурси рестораторів і готельєрів. Дуже доцільним було б запровадити конкурс з розробки екскурсійного продукту, оскільки в DESTINACIЯХ відчувається брак фахових екскурсіводів.

Таким чином, викладачі і весь склад кафедри, маючи постійні зв'язки з туристичною галуззю, діючи в різних аспектах і на різних напрямках розвитку туризму, мають можливість адекватно оцінити стан туристичного ринку в Україні, його потенційні можливості, виходячи з умов світового і європейського туристичного ринків, що є підставою для прогнозування напрямків розвитку вітчизняного туризму. Тільки прогнозуючи розвиток ринку можна спрогнозувати - якого фахівця ми маємо готувати і під цього «прогнозного» фахівця мають бути розроблені наші навчальні плани і освітні програми. Саме на прогнозування напрямків розвитку світового і вітчизняного туризму (бо туризм є глобальним явищем і світові процеси дуже швидко впроваджуються у вітчизняну практику) має бути спрямована наукова і нерозривно з нею пов'язана освітня діяльність кафедр, інших структур, які готують кадри для сфери туризму. Освітні програми і плани мають щонайменше на п'ять років випереджати процеси, які стануть притаманні туристичному ринку на час, коли на нього «вийдуть» ці фахівці. Тобто, фахова туристична освіта є дуже динамічною, і має бути більш динамічною, ніж туристичний ринок, щоб задовольняти його потреби; має тримати постійний зв'язок з практикою, але практика не має підміняти освіту (завдання освіти – навчити вчитися і бути готовим до навчання протягом життя в умовах постійної зміни кон'юнктури туристичного ринку або в умовах невизначеності інших суспільних систем), якою б більш технологічно «просунутою» не була ця практика. Позитивним явищем сучасності є те, що провідні міжнародні компанії звернули свою увагу на майбутні «кадри», розробили навчальний продукт і запропонували його профільним ВНЗ. Так у навчальних закладах з'явилися фахові програми «Парус», «Оверія», «Амадеус». З 2015 р. кафедра співпрацює на партнерських засадах з компанією «Amadeus IT Group», яка вперше розробила навчальний продукт і ми зараз

спільно проводимо його тестування. «Amadeus IT Group» є одним з найбільших світових операторів транзакцій в глобальній індустрії туризму. Компанія провадить свою діяльність у понад 195 країнах, об'єднує транспортні, страхові, туроператорські компанії, готельні мережі. В «Amadeus IT Group» працює понад 10 тис співробітників 123 національностей. Сподіваємося серед них найближчим часом побачити і своїх випускників.

Певною «візитівкою» міжнародних науково-практичних конференцій, які проводить кафедра, стали «круглі столи», які мають об'єднати освітян та практиків туризму спільною проблематикою: якість кадрів. Виключно цій проблематиці були присвячені вже вісім конференцій, які ми провели разом з нашими італійськими партнерами під спільною назвою «Україна-Італія: співробітництво в галузі туризму». І даний захід не став виключенням: практики туризму: О.В.Бойко («TRG»), В.А.Зінченко («Супутник»), М.Мариничев («Туристична пошта») та ін. поділились своїми міркуваннями щодо сучасного стану туристичного ринку і його проблем, а також з питань якості підготовки кадрів.

Ще раз хочу висловити слова вдячності колегам зі Львівського, Харківського, Дніпропетровського, Східноєвропейського, Чернівецького, Луганського, Тернопільського, Рівненського, Криворізького, Запорізького, Мукачівського університетів, Київських ВНЗ (Національного авіаційного університету, Київського національного торговельно-економічного університету, Київського національного університету культури і мистецтв, Університету «КРОК», Академії праці, соціальних відносин і туризму та ін.), громадським організаціям, культурним центрам і представництвам, які прийняли участь у конференції і привітали нас з ювілеєм. Учасники конференції отримали вітання від голови підкомітету з питань розвитку туризму, курортів та рекреаційної діяльності Комітету Верховної Ради України з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму Романової А.А. З цікавою доповіддю про стан туризму в м. Києві і напрямки його розвитку виступила начальник відділу з питань іміджевої та інформаційної політики управління туризму Київської міської державної адміністрації Овчаренко О.В.

Таким чином, сьогодні спостерігається «зустрічний рух» туристичної практики і туристичної освіти, який має дати гарний результат як з кадрового забезпечення туристичної сфери, так і з розвитку вітчизняного туризму, на користь якого ми всі працюємо.